

**VÝVOJ POČTU SEBEVRAŽD
SEBEVRAŽDY PODLE POHLAVÍ
SEBEVRAŽDY DLE ZPŮSOBU PROVEDENÍ
SEBEVRAŽDY PODLE MĚSÍCŮ
SEBEVRAŽDY PODLE DNŮ V TÝDNU
SEBEVRAŽDY VE VYBRANÝCH DNECH
SEBEVRAŽDY PODLE ÚZEMNÍHO USPOŘÁDÁNÍ**

OB SAH

VÝVOJ POČTU SEBEVRAŽD

Tisk

V návaznosti na vývoj sebevraždy v předchozích letech, který se vyznačoval klesajícím trendem zřejmým již od roku 1970, lze říci, že léta 1996 - 2000 signalizují stagnaci počtu sebevražd.

Klesající trend sebevraždy je do určité míry ovlivňován měnícími se životními podmínkami ve společnosti. Příkladem může být skutečnost, že stále více lidí vyhledává psychiatrickou pomoc pro odstraňování nebo zmírňování svých depresí, na jejichž léčbu jsou vyvíjeny stále kvalitnější a účinnější léky. Krátkodobě mohla pokles počtu sebevražd způsobit také změna klasifikace nemocí a příčin smrti v roce 1994, kdy byl zaveden klasifikační kód Jiná a neobjasněná úmrtí, ve kterém jsou skryta úmrtí, u nichž nelze rozeznat, zda se jedná o sebevraždu nebo o jiný způsob úmrtí. Do tohoto kódu jsou někdy omylem zahrnovány i neobjasněné sebevraždy.

Z krátkodobého hlediska, tj. za období 1996 - 2000, je 1996 rokem s nejnižším počtem (1535) a 1997 rokem s nejvyšším počtem (1667) sebevražd.

Vzhledem k absolutním i relativním údajům v předcházející tabulce lze konstatovat, že pětiletí 1995 - 1999 je obdobím s nejmenší sebevraždy v celé poválečné historii, přičemž v roce 1996 bylo dosaženo historického minima v počtu sebevražd.

Celá devadesátá léta jsou ve srovnání s předchozími roky charakteristická nižším počtem sebevražd bez velkých výkyvů. Zatímco období 1990 - 1996 je i nadále provázeno poklesem, a to téměř o 300 případů, léta 1997 - 2000 již zaznamenávají spíše stagnující hodnoty okolo 1600 případů.

Trend ve vývoji sebevražd potvrzuje také jejich podíl na celkovém počtu zemřelých, s tím rozdílem, že rok 2000 má za zkoumané pětiletí nejvyšší podíl sebevražd na počtu zemřelých a předčil i rok 1997, který se vyznačoval nejvyšším absolutním počtem sebevražd.

Podíl sebevražd na celkovém počtu zemřelých má obdobný vývoj jako podíl sebevražd na počtu zemřelých vnějšími příčinami. Podíl sebevražd na počtu zemřelých vnějšími příčinami se za zkoumané období zvyšoval každoročně.

OB SAH

SEBEVRAŽDY PODLE POHLAVÍ

Tisk

Vývoj sebevražd mužů a žen koresponduje, až na malé výjimky, s celkovým vývojem sebevražd obyvatelstva. V roce 1996 byl u mužů zřetelný podprůměrný index sebevraždy, který se ve velké míře podílel na celkově nízkém počtu sebevražd v tomto roce. Rok 1999 je naopak charakteristický podprůměrným indexem sebevraždy u žen. Sebevražd žen od poválečného období ubývá rychleji než sebevražd mužů, tedy klesá jejich podíl na celkovém počtu. Především v posledním pětiletí je pokles sebevražd žen velmi zřetelný. Historickým minimem sebevraždy u žen je rok 1999 a historickým minimem u mužů je, stejně jako pro celkové obyvatelstvo, rok 1996. Za zkoumané pětiletí spáchalo sebevraždu celkem 8074 osob, z toho 6348 mužů a 1726 žen. Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, devadesátá léta se vyznačují trvalým poklesem počtu sebevražd, přičemž v

druhém pětiletí je pokles razantnější. Tento pokles je způsoben snížením počtu sebevražd převážně ženské části obyvatelstva. Podíl sebevražd mužů na počtu zemřelých je za zkoumané období průměrně 3,65x větší než podíl žen a sebevraždě mužů ve vztahu k počtu obyvatelstva je průměrně 3,91x větší než sebevraždě žen.

© Český statistický úřad, 2004

OBSAH

SEBEVRAŽDY DLE ZPŮSOBU PROVEDENÍ

Tisk

Struktura způsobů provedení sebevražd se v čase mění. Přesné srovnání v dlouhodobějším časovém úseku ovlivňují, mimo jiné, i změny mezinárodní klasifikace nemocí a příčin smrti. Na základě 10. revize z roku 1994 byly sebevraždy podle způsobu provedení oproti předešlé revizi podrobněji rozlišeny a zároveň rozšířeny o další způsoby. Vzhledem k rozsáhlé změně třídění od roku 1994, bude v této kapitole zkoumáno období let 1994 až 2000.

I v hodnoceném období bylo, shodně s předchozím dlouhotrvajícím období, po které jsou k dispozici údaje, provedení sebevraždy oběšením jednoznačně nejčastějším způsobem, což platí pro muže i ženy. V souhrnu za obě pohlaví není v hodnoceném období zřetelný trend, podíl kolísá okolo 60 % z celkového počtu sebevražd, ovšem při dlouhodobějším srovnání je patrný postupný nárůst. U mužů se podíl pohybuje okolo 65 %, u žen jsou výkyvy v jednotlivých letech větší, hodnoty jsou většinou mezi 40-50 %, maximum v roce 1996 přesáhlo 50%.

V pořadí dalších nejčastějších způsobů realizace sebevraždy dochází v posledních letech ke změnám a ke změně došlo i v hodnoceném období. Až do konce 80. let byla druhým nejčastějším způsobem otrava plynem používaným v domácnosti, od počátku 90. let to byla již otrava pevnou nebo kapalnou látkou a v posledních dvou letech zastřelení. Zastřelení je druhým nejčastějším způsobem i v souhrnu za hodnocené období. Celkově za období od roku 1994 je třetím nejčastějším způsobem otrava pevnou nebo kapalnou látkou, za poslední dva roky však tento způsob převýšily sebevraždy skokem z výše.

Ostatní způsoby mají podíl již podstatně menší. Dříve velmi četné otravy plynem mají podíl již jen malý, na což má rozhodující vliv změna plynu používaného v domácnostech -jedovatý svítiplyn byl nahrazen nejedovatým zemním plynem.

Ve sledovaném období nejsou patrné významnější trendy ve vývoji sebevražd podle způsobu provedení. V druhé polovině 90. let se zastavil dřívější zřetelný vzestupný trend sebevražd zastřelením. Vzrostl i podíl sebevražd utopením, přesto tento způsob zůstává jen málo používaným. Opačný trend je charakteristický pro sebevraždy otravou pevnou nebo kapalnou látkou a plynem. U ostatním příčin sebevražd dochází pouze k malým výkyvům a nesledují žádný výrazný trend.

Ve struktuře způsobů provedení sebevražd je mezi muži a ženami zřetelný rozdíl. Nejpočetnějším způsobem pro muže i pro ženy je sebevražda oběšením, podíl na celku je však u mužů podstatně větší a to téměř dvě třetiny, zatímco u žen je to méně než polovina. Druhým nejčastějším způsobem je u mužů sebevražda střelnou zbraní a u žen otrava pevnou nebo kapalnou látkou. Dalším početným způsobem je u mužů i u žen sebevražda skokem z výšky, ovšem u žen s podstatně větším podílem na celku.

Protože sebevražda zastřelením je "mužským" způsobem sebevraždy, je výše uvedené konstatování o zastaveném nárůstu podílu platné hlavně pro muže. I nadále ubývá sebevražd otravou plynem. Jiné jednoznačné změny ve struktuře provedení v hodnoceném období patrné nejsou.

U žen je v druhé polovině 90. let signalizována zjevnější změna struktury. Obdobně jako u mužů také u žen dochází k významnému poklesu podílu sebevražd otravou plynem, v posledních letech se jedná již jen o ojedinělé případy. Po roce 1996 se zřetelně snížil podíl sebevražd oběšením. Naopak k růstu podílu dochází u sebevražd utopením a ostrým předmětem, v posledních dvou letech i skokem z výše.

Zvýšilo se i zastoupení skupiny "ostatní" způsoby.

© Český statistický úřad, 2004

OB SAH

SEBEVRAŽDY PODLE MĚSÍCŮ

Tisk

Roční období i jednotlivé měsíce v roce mají výrazný vliv na počet sebevražd.

Ve sledovaném období 1996 - 2000 měsíční počty sebevražd potvrzují vývoj předešlých let. V lednu a únoru jsou hodnoty průměrné, ovšem s nástupem března se počet sebevražd nadprůměrně zvyšuje. V květnu počet sebevražd převyšuje nad průměrem dokonce o 11,1 %. V následujících měsících je patrná klesající tendence, přičemž v měsíci září dosahují sebevraždy lokálního minima. Po mírném zvýšení v měsíci říjnu dochází opět k poklesu počtu sebevražd, a to na podprůměrné hodnoty (absolutního minima je dosaženo v prosinci, kdy jsou sebevraždy 14,0 % pod průměrem).

Sebevraždy mužů z větší části kopírují trend celkových sebevražd a nevyznačuje se velkými výkyvy. Výjimkou je měsíc duben, kdy je počet sebevražd mužů nadprůměrný o 13,2 % a dosahuje tak absolutního maxima.

Naopak sebevraždy žen v porovnání s muži jsou provázeny většími měsíčními výkyvy v sebevražděnosti a z větší části nejsou v souladu s celkovým vývojem. Hodnoty v měsících květnu a červnu jsou velmi nadprůměrné, přičemž měsíc květen přesahuje průměr o 19,6 % a naopak měsíce listopad a prosinec jsou silně podprůměrné, a to až o 27,5 %.

Mezi muži a ženami jsou v počtu sebevražd podle měsíců velké rozdíly. Například u mužů je nejvyšších hodnot dosaženo v březnu a dubnu, u žen v květnu a červnu. Dále v srpnu, září a říjnu muži dosahují podprůměrných a ženy nadprůměrných hodnot, apod.

Ve srovnání s obdobím 1990 - 1995 má období 1996 - 2000, vzhledem k jednotlivým měsícům v roce, plynulý vývoj sebevražd bez velkých výkyvů. V období 1996 - 2000 se od ledna do května počet sebevražd postupně zvyšuje a v následujících měsících opět klesá, s malým vybočením v měsíci říjnu. Předchozí období je však provázeno značnou kolísavostí, zvláště v jarních měsících. Maxima sebevražd je dosaženo až v měsíci červnu, po kterém následuje rychlý pokles.

V obou obdobích dosahují sebevraždy nadprůměrných hodnot v měsících březen až červenec, v období 1990 - 1995 navíc i v lednu.

Protože údaje za jednotlivé měsíce i v kumulaci za 5-tiletá období podléhají nahodilým výkyvům byl pro větší vypovídací schopnost použit dlouhodobý úhrn. Průběh sezónní křivky sebevražd ukazuje základní trendy vývoje sebevražd podle měsíců v období let 1961-1999. Na jaře sebevraždy dosahují maximálních hodnot, v průběhu léta a podzimu opakovaně klesají. Nejnižšího počtu sebevražd je překvapivě dosahováno v zimních měsících. Vývoj sebevražd mužů a žen kopírují základní trend celkového vývoje sebevražd.

Měsíční sezónnost sebevražděnosti je v jednotlivých desetiletích z větší míry zachována. Výjimkou jsou 90. léta, kdy lednová a červnová sebevražděnost u žen dosahuje nadprůměrných a prosincová podprůměrných hodnot oproti ostatním desetiletím. Rozbor věkových skupin (věk do 34 roků, 35-59 roků, 60 a více) ukazuje, že počet sebevražd je různý v závislosti na ročním období i na jednotlivých měsících. Trend vývoje sebevražd podle věkových skupin se částečně shoduje s celkovým vývojem sebevražd v jednotlivých měsících, existují však výrazné odchylky pro různé věkové skupiny.

Například u osob v nejmladší věkové skupině dosahují hodnoty maxima, stejně jako u celkové sebevražděnosti, v měsíci květnu, přičemž střední věková skupina má květen až na pátém místě a nejstarší věková skupina na druhém místě. Podobně se věkové skupiny odlišují i v minimálních

hodnotách.

© Český statistický úřad, 2004

► OBSAH

SEBEVRAŽDY PODLE DNŮ V TÝDNU

Tisk

Intenzita sebevražd se mění nejen podle měsíců, ale i podle dnů v týdnu. Jednotlivá časová období ovlivňují psychiku lidí, jejich pocity, chování a reakce.

K jednotlivým dnům v týdnu (pondělí až neděle) byly přiřazeny hodnoty pouze u těch dnů, které nebyly svátkem (dnem pracovního klidu), neboli údaje za svátky nebyly započteny do úhrnu za příslušný den v týdnu.

Vydeme-li z průměrného denního počtu sebevražd za zkoumané období 1996 - 2000, zjistíme, že nejvíce k sebevraždám dochází na začátku týdne. Maximální hodnoty jsou v pondělí (průměrně 5,4 sebevražd). V úterý je počet nižší, ale stále nadprůměrný. Středa až pátek jsou zhruba na stejné úrovni. Nejméně sebevražd je na konci týdne, přičemž minimum je v sobotu (průměrně 3,7 sebevražd). Neděle znamená proti sobotě mírné zvýšení. Ve svátky je průměrný počet sebevražd ještě o něco nižší než v sobotu.

Základní závěry o dnech zvýšené a snížené sebevražděnosti platí shodně pro muže i pro ženy. Určitou odlišností je u mužů podprůměrná úroveň sebevražděnosti v neděli, zatímco u žen jsou hodnoty tento den na úrovni průměru všech dní. Za nahodilý výkyv, nikoliv za zákonitost, je třeba považovat snížený počet sebevražd u žen ve čtvrtek a zvýšení v pátek, neboť v předchozím analyzovaném období (roky 1989 - 1995) tento stav nebyl.

V relativním vyjádření vztaženém k průměrnému počtu sebevražd na jeden den v hodnoceném období je pondělí 23,7 % nad průměrem a sobota 14,4 % pod průměrem. Svátky klesají pod průměr ještě více, a to 17,3 %. U žen jsou výkyvy v jednotlivých dnech týdne menší než u mužů, rozdíl mezi maximem a minimem je menší.

Oproti srovnávanému období (1989-1995) je v období hodnoceném odlišná, nyní výrazně podprůměrná, sebevražděnost ve svátky, zatímco v předchozím období byla průměrná. Ostatní základní tendence, to je vyšší sebevražděnost na počátku týdne a nižší na konci týdne se potvrdila.

Celkový průměrný denní počet sebevražd za období 1996 - 2000 činil 4,3 (3,4 muži a 0,9 ženy), což jsou ve srovnání s obdobím 1989 - 1995 počty nižší o celkově 0,9 sebevraždy (z toho muži o 0,4 a ženy o 0,5).

Rozdíly v sebevražděnosti v jednotlivých dnech v týdnu za období 1996 - 2000 byly potvrzeny jako průkazné na hladině významnosti $P = 0,05$, což znamená, že rozdíly mezi údaji jsou průkazné s 95 % pravděpodobností. Po vzájemném porovnání jednotlivých dnů byly ve více jak polovině případů rozdíly vysoce průkazné na hladině průkaznosti $P = 0,01$, to znamená, s 99 % pravděpodobností. Rozdíly některých dnů byly průkazné s 95 % pravděpodobností. Průkazné rozdíly v sebevražděnosti vzhledem k ostatním dnům jsou především v pondělí, úterý, sobotu a svátek. Ve srovnání s obdobím 1989 - 1995 se zvýšila průkaznost rozdílů v úterý a svátek a naopak se snížila v neděli.

PRŮKAZNOST ROZDÍLŮ SEBEVRAŽEDNOSTI V JEDNOTLIVÝCH DNECH V TÝDNU V OBDOBÍ 1996 – 2000

Den	pondělí	úterý	středa	čtvrtek	pátek	sobota	neděle	svátek
pondělí	X							
úterý		X						
středa			X					
čtvrtek				X				
pátek					X			
sobota						X		
neděle							X	
svátek								X
	vysoce průkazný rozdíl (na hladině významnosti P = 0,01)							
	průkazný rozdíl (na hladině významnosti P = 0,05)							
	neprůkazný rozdíl							

V období 5 let je mezi 24 dny, kdy nebyla zaznamenána žádná sebevražda, 7 dnů z července (16. 7. dokonce dvakrát) a 4 dny ze srpna i října. Nejmenší počty sebevražd (0 až 3) převládají v měsících listopad (75x), prosinec (73x), leden a srpen (63x). Pro dny s nejnižší sebevražedností mají nejčtenější zastoupení soboty (133x), naopak nejméně těchto dnů zaznamenávají pondělky (68x).

Nejvyšší počet sebevražd za den, což je 13 případů, bylo zaznamenáno v březnu, a to ve dnech 3. 3. 1997 a 22. 3. 2000. Nejčastěji byly dny s velkým počtem sebevražd (10 až 13) v květnu (8x) a dubnu (6x). Na těchto dnech mají nejvyšší podíl pondělky (16x) a nejnižší soboty (1x).

Četnost dnů s nízkými a vysokými počty sebevražd v jednotlivých měsících a dnech v týdnu potvrzuje předchozí závěry o nejnižší a nejvyšší sebevražednosti v měsících a dnech v týdnu.

© Český statistický úřad, 2002

© Český statistický úřad, 2004

OB SAH

SEBEVRAŽDY VE VYBRANÝCH DNECH

Tisk

V některých dnech v roce dochází k odchylkám od průměrného počtu sebevražd (za hodnocené období 3,4 u mužů a 0,9 u žen). Pozornost je v následujícím zaměřena na první a poslední den v roce a Velikonoční a Vánoční svátky. Při hodnocení je třeba mít na zřeteli, že se jedná jen o nevelké počty případů a proto výsledky jsou do značné míry ovlivněny nahodilými výkyvy. Zjištěné závěry jsou konfrontovány s údaji zjištěnými za roky 1989 -1995. Sváteční dny jsou charakteristické celkově nižší sebevražedností než dny všední.

V obou obdobích, za které jsou k dispozici údaje, je zřetelně nadprůměrná sebevražednost na Nový rok. Zatímco v předešlém období se tohle konstatování týkalo obou pohlaví, v 2. polovině 90. let se týká jen mužů. Tvrzení o nadprůměrnosti 1. ledna však neplatí každoročně, hodnocené období nejvíce ovlivnil 1. leden 2000 došlo k 9 sebevraždám, což je více jak dvojnásobek průměrného denního počtu sebevražd tohoto roku. U žen se v 2. polovině 90. let nadprůměrnost 1. ledna z 1. poloviny 90. let nezopakovala.

SEBEVRAŽDY 1. LEDNA V LETECH 1989 - 2000

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
počet 1. ledna	11	8	11	5	8	4	7	5	4	7	4	9
1. leden/průměr	2,10	1,46	2,11	0,9	1,52	0,78	1,47	1,19	0,88	1,58	0,91	2,02

V souhrnu je možno konstatovat, že i v hodnoceném období byly Vánoce obdobím s velmi nízkou sebevraždností, proti srovnávanému období však existují odchylky. Celková úroveň je pod průměrem ještě více než v letech 1989 - 1995 (činí 56 %). Pořadí jednotlivých vánočních dní dle sebevraždnosti se změnilo a u mužů a žen je jiné. Výjimečným jevem je pouze 1 sebevražda ženy za roky 1996 - 2000 na Štědrý den.

Velikonoce jsou pod průměrem zřetelněji než to bylo v 1. polovině 90. let. Silvestr zůstává dnem s podprůměrnou sebevraždností, což se týká hlavně žen. U obou pohlaví je sebevražd zřetelně méně než den následující.

© Český statistický úřad, 2004

OB SAH

SEBEVRAŽDY PODLE ÚZEMNÍHO USPOŘÁDÁNÍ

Tisk

Sebevraždnost má odlišnou úroveň i z územního pohledu. V roce 2000 došlo ke změně uspořádání ČR, jejíž území bylo rozděleno na 14 krajů, což je podrobnější dělení oproti původním 8 krajům. Pro srovnání jsou použity přepočty na současnou územní strukturu.

V Čechách je sebevraždnost větší než na Moravě, přičemž rozdíl sebevraždnosti v Čechách a na Moravě se v období 1996 - 2000 razantně zmenšil. Zatímco v období 1989 - 1995 činí rozdíl v průměru za rok 2,7 sebevraždy na 100 tis. obyvatel, v období 1996 - 2000 je to pouze 0,2. Na tomto jevu se podílí výrazné snížení sebevraždnosti v Čechách.

Ve srovnání s obdobím 1989 - 1995 se v letech 1996 - 2000 sebevraždnost ve všech krajích, s výjimkou Prahy, snížila. Tento pokles souvisí s celkovým snížením sebevraždnosti v tomto období. Markantní snížení je zřetelné především v Karlovarském, Ústeckém, Královéhradeckém, Libereckém a Plzeňském kraji (průměrně za rok o 10,4 - 4,9 %). Nejvyšší sebevraždnost ve zkoumaném období je zaznamenána v Praze, Moravskoslezském, Libereckém, Olomouckém, Zlínském a Karlovarském kraji (17,4 - 16,5), nejmenší na Vysočině a v Jihomoravském kraji (12,2 - 13,2).

Největší počty sebevražd na 100 tisíc obyvatel v období 1996 - 2000 jsou v okrese Rakovník, Jičín, Most, Semily, Vyškov, Cheb, Klatovy a Uherské Hradiště (24,1 - 19,0). U mužské části populace je sebevraždnost nejvyšší v okresech Semily, Rakovník, Tachov, Uherské Hradiště, Cheb a Jičín (34,7 - 31,1) a u ženské v okresech Rakovník, Jičín, Most, Liberec a Benešov (14,6 - 10,2).

Nejmenší sebevraždnost je v tomto období charakteristická pro okresy Pelhřimov, Jihlava, Kutná Hora, Rokycany, Brno-venkov a Třebíč (10,2 - 11,6). Pro muže nejméně sebevražd na 100 tis. obyvatel v okresech Pelhřimov, Jihlava, Rokycany, Brno-východ, Kolín, Jablonec nad Nisou a Kutná Hora (12,1 - 17,9) a pro ženy v okresech Jeseník, Znojmo, Tachov, Opava, Mělník a České Budějovice (2,8 - 4,6).

Ve srovnání s předchozím obdobím je vývoj sebevraždnosti vzhledem k územnímu uspořádání odlišný. Vytvořením průměrů hodnot těchto dvou období zjistíme, že k největší sebevraždnosti došlo v okresech Most, Semily, Tachov, Jičín, Rakovník, Sokolov, Teplice a Cheb (24,1 - 21,1) a k nejnižší v okresech Jihlava, Třebíč, Opava, Žďár nad Sázavou, Blansko, Pelhřimov a Kutná Hora (12,1 - 13,8).